

Тому що це ціна, якої ми не заплатимо". Натомість промовець залишався непохитним у своїх основоположних принципах: "Ми не можемо принести мир просто відмовляючись від боротьби", "було просто недолуго вірити, що можна закінчити Холодну війну шляхом замирення ворога нашими добрими намірами" [19].

У 1970 р. Р.Рейган переміг на виборах свого суперника з демократичної партії Дж.Анру зі значною перевагою і залишився губернатором на другий строк. Поступово стає зрозумілою концепція його двох президентських кампаній: Р.Рейган почав висувати на перший план специфічні недоліки тогочасних та минулих американських моделей побудови відносин із Радянським Союзом. Використовуючи ораторський хист, який він вдосконалював протягом тридцяти років, Р.Рейган у 1970-х рр. стає у національному масштабі найбільш популярним промовцем серед прихильників проведення жорсткої політики відносно СРСР. Коли багато хто з американських політиків, як демократи, так і республіканці, здавалося висловлювали згоду із продовженням проведення політики "детанту" відносно Радянського Союзу, Р.Рейган висловлювався категорично проти, критикуючи тогочасну урядову концепцію ведення справ із Радянським Союзом [17].

Отже, завдяки роботі в Голівуді Р.Рейган став відомим та отримав платформу, щоб висловити свої переконання, які згодом будуть характеризувати його і як політика, і як особистість. Як виглядало спочатку, його кар'єра у шоу бізнесі була далекою від школи великої політики. Проте насправді перебування у Голівуді дозволило Р.Рейгану отримати визнання, впевненість та навіть досвід лідерства, що був настільки необхідним для посади президента. Йшлося про формування у повоєнних Сполучених Штатах нового типу суспільного лідера, який з професійного та стилістичного поглядів віддалявся від класичної новоанглійської моделі і ставав більш народним й демократичним. Саме ці риси лідера пізніше будуть підтримувати неоконсерватори, чиєю іконою не випадково буде Р.Рейган. Його губернаторство на загал не увінчалось вікопомними здобутками. Як відверто пише близький до Р.Рейгана хронікер публічної кар'єри республіканського лідера Л.Кеннон: "Він залишив свою посаду володіючи опосередкованим, але у загальних рисах задовільним послужним списком" [3, р.189]. Проте саме з губернаторського особняка у Сакраменто проляже дорога до Білого дому і на ній велика увага Р.Рейганом та його соратниками буде приділена опрацюванню свого зовнішньополітичного світогляду. Специфічні історичні та суб'єктивно-особистісні обставини: внутрішньо та зовнішньополітичні аспекти "холодної війни", родинні й суспільні особливості формування світогляду майбутнього президен-

та, ідейно-політичні дискусії в американському суспільстві, поєднані з його вдачею і сприйняттям громадськості сформує у нього комплекс переконань твердого антикомуніста-лібертариста, позбавленого, однак, фанатизму і, орієнтованого на ідеал національної зовнішньої політики, яка співзвучна з ідеалами американського народу й внутрішньою політикою Вашингтона. Наріжним каменем не надто стрункої, але міцної конструкції зовнішньополітичних уявлень Р.Рейгана допрезидентський період його політичної кар'єри були погляди на СРСР та його союзників.

На нашу думку, тема формування політичного досвіду та поглядів Р.Рейгана на американську політику щодо СРСР має широкі перспективи для подальшого дослідження через те, що до наукового обігу постійно вводяться раніше недоступні дослідникам джерела, які розкривають політичні вподобання Р.Рейгана як під час його голівудської кар'єри та головування у Гільдії кіноакторів, так і на посадах губернатора штату Каліфорнія та президента США. З огляду на це важливо було б дослідити подальшу еволюцію поглядів Р.Рейгана на відносини з Радянським Союзом.

1. A Time for Choosing. The Speeches of Ronald Reagan, 1961 – 1982. – Chicago: Gateway; Amer. for the Reagan Agenda, 1983. 2. Barrett L. Gambling With History: Ronald Reagan in the White House. – N.Y.: Doubleday, 1983. – XIV. 3. Cannon L. Reagan. – N.Y.: Putnam, 1982. 4. Dallek R. Ronald Reagan: the Politics of Symbolism. – Cambridge (Mass.); London: Harvard University Press, 1984. – XI. 5. Dugger R. On Reagan: the Man and His Presidency. – N.Y.: McCraw-Hill Book Company, 1983. 6. Edwards A. The Reagans. Portrait of a Marriage. – N.Y.: St. Martin's Press, 2003. 7. George A., George J. Presidential Personality and Performance. – Oxford: Westview Press, 1998. – XIII. 8. House Un-American Activities Committee Testimony Ronald Reagan, October 23, 1947 // <http://www.twcnet.edu/cschutz/history-page/Consensus/Reaganhuac-testimony.html>. 9. Kengor P. The Crusader: Ronald Reagan and the Fall of Communism. – N.Y.: Harper&Collins, 2006. 10. Morris E. Dutch: a Memoir of Ronald Reagan. – N.Y.: Modern Library, Cop., 1999. – XXX. 11. Reeves R. The Reagan Detour. – N.Y.: Simon & Schuster, 1985. 12. Ronald Reagan Quotes // http://www.brainyquote.com/quotes/authors/r/ronald_reagan.html. 13. Sheehy G. Character: America's Search for Leadership. – N.Y.: Morrow, Cop., 1988. 14. Schweizer P. Reagan's War: The Epic Story of His Forty Year Struggle and Final Triumph Over Communism. – N.Y.: A Division of Random House, 2002. 15. Slosser B. Reagan Inside Out. – Waco (Texas): World books, 1984. 16. The Creative Society // <http://www.medalloffreedom.com/RonaldReaganCreativeSociety.htm>. 17. To Restore America // <http://www.medalloffreedom.com/RonaldReaganToRestoreAmerica.htm>. 18. Van der Linden F. The Real Reagan: What He Believes, What He Has Accomplished, What We Can Expect From Him. – N.Y.: Morrow, 1981. 19. Veterans Day Address at North Albany Junior High School, Albany, Oregon, November 11, 1967 // <http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/govspeech/11111967a.htm>. 20. White J. The New Politics of Old Values. – N.Y.: University Press of America, 1998. 21. Wills G. Reagan's America: Innocents at Home. – N.Y.: Penguin Books, 1987. 22. Іванян Э.А. Рональд Рейган – хроніка життя і времени. – М.: Мысль, 1991. 23. Макдермонт А. Счастливы "голландцы" // Караван историй. – 2001. – № 3. 24. Никонов В.А. Рональд Рейган // Вопросы истории. – 1989. – № 2. 25. Рейган Р. Жизнь по-американски. – М., 1992.

Надійшла до редколегії 12.10.08

П. Поліщук, асп.

ОСЕРЕДКИ ВИНИКНЕННЯ "ПОЛЬСЬКОЇ ПІДПІЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ"

Стаття присвячена трьом основним осередкам польського цивільного підпілля в 1939 – 1941 рр. Перший осередок – це землі включені до складу СРСР та Литви з центром у Львові. Другий – це Генерал Губернаторство з центром в Варшаві. Третій – це територія прислана до III Рейху з центром в Познані.

The article is dedicated to three main centers of polish civil underground in 1939 – 1941, which appeared and developed independently of one another. First center – lands included to USSR and Lithuania with capital in Lviv. Second center is General Government with capital in Warsaw. Third is territories joined to the III Reich with the capital in Poznan.

Після окупації в 1939 р. територію Польщі було поділено на три частини: Генерал-Губернаторство; землі передані Радянському Союзу; територія включена до складу III Рейху. Генерал-Губернаторство складалося з Варшави та південно східної частини Мазовецького

воєводства, східної частини Лодзького воєводства, більшості теренів Малопольського й Келецького воєводств, а також західної Галичини. Землі передані Радянському Союзу, які увійшли до складу УРСР, БРСР та Литви включали Станіславське, Тернопільське, Во-

линське, Новгородське, Білостоцьке Віленське та Підляське воеводства II Речі Посполитої. До III Рейху приєднано Помор'я, Великопольщу, нижню Сілезію, західну частину Лодзького та Мазовецького воеводств. Такий поділ проіснував з вересня 1939 р. по червень 1941 р. Характер поділу території окупованої Польщі та демографічну ситуацію на них описав в своєму звіті Цирил Ратайський, який подає статистичні дані про Генерал-Губернаторство: "територія 95.600 квадратних кілометрів з населенням близько 13 мільйонів чоловік, землі II РП окуповані СРСР: територія – 201.000 квадратних кілометрів з населенням 13.5 мільйонів чоловік та західні землі окуповані Німеччиною 92.000 квадратних кілометрів території та населення близько 9.5 мільйонів чоловік, кількість якого часто змінюється від постійних виселень та напливу німецької людності" [4, s. 384 – 387].

В цей період на кожній з зазначених територій були специфічні умови, зв'язок між ними був ускладнений, а часто й взагалі неможливий. Внаслідок цього "Польська підпілля держава" зароджувалася та незалежно діяла в трьох головних осередках, з центрами в Варшаві, Познані та Львові. З огляду на це в статті "Польську підпілля державу" в період її виникнення та становлення буде розглянуто окремо на території Генерального Губернаторства, на території, що була включена до складу III Рейху та на землях, що увійшли до СРСР.

Найбільш активна діяльність проводилася в цей період в Генерал Губернаторстві, що було спричинено географічним та політичним становищем цих територій.

Але як в самому Генеральному Губернаторстві, так і на інших територіях в польському підпіллі панувала нестабільність, бракувало чіткої, злагодженої системи адміністративних органів, довгий час залишалася нерегульованою справа стосунків цивільного та військового підпілля на території краю, аж поки 16 квітня 1940 р. Комітет міністрів до справ країни не прийняв важливу ухвалу, яка передбачала, що в країні буде призначений делегат, а точніше делегати уряду, які мали бути незалежними від Союзу збройної боротьби (пол. *Związek Walki Zbrojnej* – ЗВЗ) й будуть співпрацювати з політичними силами в конспірації. Внаслідок цього еміграційний уряд рішенням від 3 грудня 1940 р. призначив делегатів уряду (далі ДУ): на землі включені до Третього Рейху Адольфа Бнінського, а в Генерал-Губернаторство – Цирила Ратайського (псевдоніми: Гурські, Вартські, Взрос). Характеризуючи особисті якості Ц.Ратайського С.Корбонський згадує його, як людину прямолінійну, відверту, не надто делікатну. Підкреслювалася його повна нездатність до конспірації [9, s. 29 – 32].

Переїхавши до Варшави Ц.Ратайський продовжував активну діяльність не зважаючи на умови окупації. В листопаді 1940 р. його було призначено першим заступником Я.Скоробогатого-Якубовського. А вже 3 грудня було надіслано повідомлення від еміграційного уряду про призначення його Головним ДУ на Генеральне Губернаторство з центром у Варшаві [4, s. 368].

Після утворення ДУ на Генеральне Губернаторство перед її керівником Ц.Ратайським стояло три головні завдання: сформувати систему інституцій ППД на цій території; досягти порозуміння з провідними політичними партіями; налагодити співпрацю з ЗВЗ.

Вже 10 січня 1941 р. Ц.Ратайський складає звіт перед еміграційним урядом, який дає нам цінну інформацію про перший період діяльності ДУ. Зокрема Ц.Ратайський зазначає, що він обійняв посаду "Головного Делегата Уряду на Генеральне Губернаторство з центром у Варшаві" лише 14 грудня, прийнявши від тимчасового делегата уряду Яна Скоробогатого-Якубовського ("Вогля") всі його повноваження. Своїм заступником тимчасово призначив Вогля, а Польському Комітету Порозуміння за-

пропонував обрати заступників делегата та визначити межі їх компетенції [4, s. 384 – 387].

Одним з ключових завдань Ц.Ратайського було досягнення порозуміння з діючими політичними партіями. З цього приводу 14 січня 1941 р. Делегат уряду отримав депешу від прем'єр-міністра польського уряду на еміграції Владислава Сікорського, де наголошувалося на потребі злагодженої співпраці партій з Делегатурою [4, s. 402 – 403].

Але це завдання було досить непростим. Справа в тому, що призначення Ц.Ратайського на посаду ДУ в Генерал Губернаторстві, так як і поділ країни на три незалежні частини викликав неоднозначну реакцію серед політичних партій. Більшість з них вважали, що поділ країни на три делегатури є необґрунтованим, оскільки: підтверджує поділ здійснений окупантами, не передбачає утворення центрального представницького осередку уряду, а всі партії мали свої центральні організації в Варшаві. Лише Національна Партія (пол. *Stronnictwo narodowe*, далі СН) визнала поділ слушним. Що обумовлено її домінуючою роллю в Делегатурі на землі включені до III Рейху.

Невдовзі після свого призначення Ц.Ратайський приступив до будови апарату делегатури, не дивлячись на брак правового підґрунтя. Вже на початку 1941 р. цей апарат складався з заступника делегата уряду – Я.Скоробогатого-Якубовського, який з 10 лютого 1941 р. ще й виконував функції зв'язкового ДУ з Союзом збройної боротьби (пол. *Związek walki zbrojnej*, далі – ЗВЗ), генерального секретаря, яким був Єжи Міхалевський, Департаменту внутрішніх справ на чолі з Леопольдом Рутковським. Департаменту праці та суспільної опіки на чолі з Яном Станіславом Янковським, Департаменту правосуддя на чолі з Леоном Новодворським, Департаменту фінансів на чолі з романом Рибарським, Департаменту промисловості та торгівлі, яким керував Болеслав Рутковський та Відділу ліквідації наслідків війни під керівництвом Антоні Ольшевського [8, s. 111].

Ц.Ратайський розгорнув описану вище діяльність щодо формування цивільної структури ППД, незважаючи на те, що існувала проблема обов'язкових приписів щодо Цивільного комісара [10, s. 70]. Декретом президента РП "Про здійснення керівництва збройними силами, про організацію головного військового командування і про цивільних комісарів з моменту призначення Головнокомандуючого", від 1 вересня 1939 р. було передбачено створення системи цивільних комісарів до якої входив Головний цивільний комісар, якого призначав головнокомандуючий та цивільні комісари при кожній армії, яка діє в країні, які призначалися генералами цих армій для здійснення адміністративної діяльності на підлеглих їм територіях. Комісари були підпорядковані головному цивільному комісарові [1]. Тому делегат уряду не мав таких правових підстав для творення власної адміністрації, які мало військово підпілля на підставі приписів положення про військовий стан.

Від 1940 р. при головному командуванні ЗВЗ було утворено альтернативну адміністрацію. Політичні партії та ДУ боялися, що альтернативна адміністрація за допомогою збройних сил встановить військову диктатуру. Підпорядкувати альтернативну адміністрацію Делегатурі уряду вдалося тільки в серпні 1943 р. [7, s. 135].

Повноваження ЗВЗ щодо цивільного підпілля 4 листопада 1940 р. визначив прем'єр В.Сікорський, в своєму листі до К.Соснковського: "ЗВЗ, як військовому союзу не дозволено проводити ніякої політичної діяльності. Межі діяльності ЗВЗ охоплюють виключно військову сферу: організація кадрів, розробка оперативного плану, військова розвідка, диверсії та збройні акції. Справи країни політичного, економічного, суспільного і тому подібного характеру належать виключно до компетенції Головного й окружних делегатів уряду. Стосунки з сус-

пільством в невійськових справах, які є поза вузькою компетенцією ЗВЗ, належить здійснювати через Головного й окружних делегатів уряду. Вся діяльність військової організації підлягає наглядові та контролю Головного делегата уряду" [11, s. 155 – 156]. Це свідчення ми отримали з документа, який не має жодної юридичної сили. Однак даний лист дуже влучно характеризує ставлення лондонського еміграційного уряду, уособленням якого був в той час ген. В.Сікорський, до співвідношення цивільної та військової влади.

Від призначення ДУ на Генеральне Губернаторство до чеврня 1941 р. було закладено основи центральної ланки ППД на цих землях. Що ж стосується місцевих представництв, то в зазначений період Ц.Ратайському так і не вдалося досягти особливих успіхів в цій справі. Перших окружних делегатів почали призначати тільки восени 1941 р.

З політичними партіями не вдавалося досягти компромісу, оскільки позиція останніх часто була безкомпромісною, а саме існування трьох ДУ та їх керівники суперечили вимогам більшості провідних політичних партій.

Труднощі у співпраці з ЗВЗ полягали в тому, що її керівник С.Ровецький прагнув контролювати цивільне підпілля й підпорядковувати його завданням очолюваної ним організації. А надане делегату еміграційним права фінансового контролю, участі в вирішенні кадрових питань та збирання інформації про військову організацію взагалі розглядалися Головним комендантом ЗВЗ, як загроза викриття військового підпілля. З боку цивільної влади та політичних партій військовим закидалися зв'язки з санацією та спроба встановлення військової диктатури в країні шляхом підкорення собі цивільного сектору підпілля. Все це посилювалося принциповістю та прямолінійністю Ц.Ратайського й тому досягти плідної співпраці Делегатури уряду з ЗВЗ не вдавалося.

Історія делегатури уряду на східних землях в 1939-1941 роках повна нез'ясованих обставин й невдалих спроб діяльності у винятково складних умовах. Еміграційний уряд не призначив на ці землі свого представника. Однак, незважаючи на те, що формального делегата уряду на землі окуповані СРСР не було призначено, ці функції на практиці виконував Владислав Зих ("Шари").

В.Зих так і не став офіційно призначеним на посаду Делегата уряду еміграційним урядом РП. Формально він був "виконуючим обов'язки делегата уряду з питань суспільної опіки", а фактично він був делегатом уряду на Віленський, Поліський, Станіславський, Львівський, Волинський, Новгородський регіони, уособлюючи в цій місцевості польський уряд до вересня 1941 р. Цю посаду В.Зих обійняв не одразу. В липні 1940 р. комендант львівського терену ЗВЗ підполковник Еміль Мачелінський запропонував В.Зиху очолити делегатуру уряду на східних землях ІІ РП. Але той відмовився, й лише після цілого ряду зустрічей його вдалося переконати. Таким чином В.Зих очолив ДУ на землях, що перебували під контролем СРСР аж в вересні 1940 р.

В.Зиху довелося здійснювати функції делегата уряду за досить нестабільної ситуації в польському підпіллі східних територіях ІІ РП. Перш за все це стосувалося військового підпілля. З цього приводу в своєму рапорті В.Зих вказує на існування трьох ЗВЗ у Львові та утворення Леопольдом Окуліцьким четвертого. Л.Окуліцький не бажає порозумітися з Е.Мачелінським. Все це призводить до розбрату. В.Зих просить видати чіткі накази з цього приводу [4, s. 482 – 483]. В.Зих не зважаючи на свою попередню діяльність в рядах ЗВЗ, та на запрошення його на посаду комендантом Львівського терену ЗВЗ Е.Мачелінським, не мав довіри з боку центрального керівництва ЗВЗ, про що свідчить депеша С.Ровецького від 15.04.1941 р., де той просить в жод-

ному випадку не давати Е.Мацилінському та В.Зиху адреси Л.Окуліцького або його заступника [4, s. 516].

В.Зих мав перед собою ряд амбітних завдань в різних сферах своєї діяльності. 1. Налагодити безпосередній контакт з надійними організаціями та групами. Виконуючи це завдання В.Зих налагодив співпрацю з національною, селянською та демократичною партіями. 2. Делегатура також мала надавати допомогу військовополоненим, ув'язненим, виселеним, хворим, пораненим та їх родинам. 3. Зв'язок з еміграційним урядом мав бути двохстороннім. З одного боку підпілля делегатура В.Зиха мала інформувати еміграційний уряд про настрої серед суспільства, політичні, економічні та міжнародні відносини на території радянського впливу, а з іншого боку отримувати від уряду інструкції та поширення їх через організації та групи. 4. Делегатура на східні землі мала підготувати польське населення до можливих політичних змін, таких як радянсько-німецька війна, і якщо вони стануться подолати депресію та спрямувати зусилля народу на відбудову Польщі. Делегатура мала підготувати основи майбутнього апарату в галузях адміністрації, економіки, комунікацій та освіти.

Про діяльність польської цивільної адміністрації на східних землях в перший період Другої світової війни ми дізнаємося зі звітів, які готував В.Зих. "Брак доброго зв'язку з Варшавою і велика нестача коштів" – окреслює Владислав Зих ситуацію на землях, включених до СРСР [8, s. 109]. Центром діяльності делегата уряду на східні землі стає від самого початку Львів. Характеристику цієї делегатури зустрічаємо в депеші В.Зиха до Лондонського уряду від 9.08.1941 р.: "Нашу організацію у Львові складає комітет спеціалістів всіх відділів адміністрації, радіо, зв'язку, промисловості, торгівлі, залізниць, освіти й телекомунікації" [6].

В серпні 1941 р. до Лондону дійшла депеша, надіслана через Стамбул, за підписом Е.Мачелінського, в якій він повідомляє про відмову "Шарого" від посади делегата і вносить кандидатуру на його місце Едварда Булани ("Краков'яка"). В.Зих в депеші до Лондону від 25 серпня повідомляє: "Не складав повноважень з виконуючого обов'язки делегата уряду. "Сас" (Еміль Мачелінський) зробив це власноруч" [6].

Один з перших доказів розширення компетенції Делегата уряду в Генерал-Губернаторстві на землі, включені до СРСР, знаходимо в листі В.Зиха до Е.Мачелінського від 14 серпня 1941 р.: "Нікого не уповноважував до складання в Ваші руки відмови від функцій, які я досі виконував... В такій ситуації мені не залишається нічого іншого, як тільки віддати справу до вирішення Головному делегатові в Варшаві й Головному комендантові у Варшаві" [6]. Передання справи на вирішення до столиці, той факт, що варшавського делегата названо в листі "головним", свідчить про наявність певної субординації між Делегатурою в Генерал-Губернаторстві та Делегатурою на землі, включені до СРСР. Навіть за умов окупації Варшава продовжувала відігравати роль політичного та адміністративного центру Польщі.

20 серпня 1941 р. К.Ратайський запропонував на посаду окружного делегата в Вільнюсі Александра Звезжинського, а Юзефа Харневича на заступника. Від вересня 1941 р. структури підпілля адміністрації в Вільнюсі були фінансовані з Варшави [2, к. 8]. Найбільша впливовість Варшавської делегатури обумовлена в значній мірі тим, що делегат на Генерал-Губернаторство контролював фінансові потоки, які спрямовувалися на підтримку та діяльність цивільної адміністрації.

В березні 1942 р. Ц.Ратайський інформує Лондон: "Тимчасова адміністрація на східних землях складається з трьох делегатів (Вільно, Бяві Сток і Брешьч над Бугом)" [3, к. 147]. В депешах до Лондону 20 і 30 верес-

ня 1941 р. Ц.Ратайський запропонував на посаду окружного делегата у Львові проф. Францішка Буяка, а Стефана Лангера на заступника. Кошти з Варшави до Львова почали переказувати в жовтні 1941 р. [2, к.8]

На західних землях колишньої II Речі Посполитої панували специфічні умови, обумовлені тим що вони були включені до території Німеччини й там встановлювався особливо жорсткий окупаційний режим. Виникнення та особливості діяльності осередку ППД на західних землях було обумовлено становищем цієї території. А.Бнінський так охарактеризував умови роботи: "Всю територію можна порівняти з сильно охоронюваною в'язницею, в якій за кожним рухом спостерігають з усіх боків" [5, s. 188]. По при всьому з початку окупації виникло чимало підпільних організацій. Але більшість з них виявилися непристосованими до тривалої діяльності в жорстких умовах окупації, невдовзі викриті, а їх діячі переважно страчені. Чи не єдиною організацією, якій вдалося не тільки оминати знищення, але й певною мірою розвинути була "Вітчизна".

На початку 1940 р. засновника цієї організації Ю.Прудзинського призначено довіреною особою еміграційного уряду. Він отримав завдання згуртувати політичні сили та визначити кандидата на посаду ДУ. Представники СН, СЛ та СП визначили дві кандидатури на посаду ДУ: Ц.Ратайського та Адольфа Бнінського. Після того як Ц.Ратайського виселили в Генерал Губернаторство (де він згодом очолив тамтешню делегатуру) вибір було зроблено на користь А.Бнінського.

3 грудня 1940 р. польський еміграційний уряд призначив А.Бнінського делегатом на територію, включену до Німеччини. Так як А.Бнінський розпочав свою діяльність ще в травні 1940 р., то його призначення на цю посаду стало всього лиш констатацією факту в правовому полі. А.Бнінський фактично став першим діючим делегатом уряду на край, але його діяльність було легалізовано тільки через 7 місяців після її початку [10, s.35, 37, 39-40]. Призначення Адольфа Бнінського на посаду Делегата уряду відбулося не шляхом штучного насадження кандидата еміграційного уряду, а було передусім наслідком складних політичних процесів, які відбувалися на землях включених до III Рейху.

А.Бнінський на протязі короткого проміжку часу свого керування Делегатурою (заарештований в липні 1941 р.) підкреслював свою незалежність від Варшави. У Варшаві діяв уповноважений делегата уряду на західні землі. Для співпраці й координації дій з владою Польської підпільної держави у Варшаві познанська делегатура уряду утворила так зване Західне бюро [8. s. 106].

А.Бнінський розпочав процес творення адміністративних інституцій. Заступниками А.Бнінського стали Юзеф Прудзинський і Стефан Петровський, а після їх швидкого арешту Ян Войкевич. Було утворено бюро Делегатури уряду. Директором бюро делегатури уряду став журналіст Едвард Піц. Бюро складалося з таких відділів: зв'язку з закордоном – керівник Кирил Сосновський, організаційного – керівник Станіслав Смоцкевич,

фінансового на чолі з Вітольдом Евертою-Кшемевським, технічного на чолі з Тадеушем Стройним, суспільної опіки на чолі з Антонієм Хорстом, освіти під керівництвом Божени Смольської, економічного на чолі з Адамом Пожвінським [8, s. 49]. Передбачалося також утворення відділів адміністрації, інформації і пропаганди, сільського господарства. Після організації в другій половині 1940 р. бюро делегата (на землях включених до III Рейху) приступили до творення територіальних структур. Землі, включені до Рейху, поділено на 5 округів: Південна Великопольща – керівник Стефан Ровінський ("Ерік"), Північна Великопольща – Ян Чапевський ("Конрад"), Лодзь – Вітольд Котовський ("Генрик"), Помор'я і Сілезія. Останні два залишилися тимчасово без представників через труднощі в зв'язку. Масові арешти восени 1941 р. зруйнували апарат делегатури уряду в Познані, а сам Бнінський був заарештований ще 26 липня 1941 р. Тоді ж Ратайський, без узгодження з Лондоном, призначив наступником Бнінського Леона Міколайчака, який мав бути йому підлеглим. Заступником Л.Міколайчака став Володимир Крижанкевич. Обидва невдовзі були заарештовані та в лютому 1942 р. страчені [10, s. 69]. Делегатура уряду в Познані припинила своє існування навесні 1942 р., і відтоді в Познані діяв Емісар західного бюро ДУ в Варшаві. У разі необхідності головний делегат в Варшаві мав право невідкладно приймати рішення, що стосуються всієї території Польщі. Західне бюро, яке надалі існувало в Варшаві, приймало самостійні ухвали, будучи продовжувачем делегатури уряду А.Бнінського в Варшаві.

Делегатура уряду в Познані припинила своє існування навесні 1942 р. і відтоді в Познані діяв Емісар західного бюро Делегатури Уряду в Варшаві. Період діяльності самостійної делегатури для земель, включених до Німеччини, не тривав довго і спочатку де факто, а потім де юре делегат уряду в Варшаві отримав повноваження щодо всієї території польської держави.

1. AAN. – Sygn. 202-I-1, C. 341 Zespół akt Delegatury Rządu RP na Kraj. Materiały w sprawach budowy aparatu Delegatury. 2. AAN. – Sygn. 202/XVII/2, Zespół akt Delegatury Rządu RP na Kraj. Zestawienie wydatków za 1941 r. 3. AAN. – Sygn. 202/I-30, Zespół akt Delegatury Rządu RP na Kraj. Depesza Cyryla Ratajskiego, marzec 1942 r. 4. Armia Krajowa w dokumentach 1939-1945. T.1. – wrzesień 1939 – czerwiec 1941. – Wrocław, Warszawa, Kraków, Łódź, Gdańsk: Zakład narodowy imienia Ossolińskich, 1990. 5. Armia Krajowa w dokumentach 1939-1945. T.VI. – Uzupełnienia. – Wrocław, Warszawa, Kraków, Łódź, Gdańsk: Zakład narodowy imienia Ossolińskich, 1990. 6. Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, 16603/I, Papiery Władysława Świrskiego, Depesza Władysława Zycha z 9.08.1941 r. 7. Borodziej W., Chmielarz A., Fritzsche A., Kunert A.K. Polska Podziemna 1939 – 1945. – Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1991. 8. Grabowski W. Polska tajna administracja cywilna 1940-1945. – Warszawa: Instytut pamięci narodowej, 2003. 9. Korboński S. Bohaterowie państwa podziemnego – jak ich знаłem. – Warszawa: Agencja Omnipress, 1990. 10. Salmonowicz S. Polska tajna Państwo Podziemne. – Warszawa: Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, 1994. 11. W kraju i na emigracji. Materiały z londyńskiego archiwum ministra prof. Stanisława Kota (1939 – 1943). – Warszawa, 1989.

Надійшла до редколегії 12.10.08

O. Сургай

КОНЦЕПЦІЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ У РОЗВИНУТИХ КРАЇНАХ ЄВРОПИ (XX ст.)

У статті висвітлені деякі проблеми дослідження історії професійної освіти Європи XX ст. Аналіз статей, дисертацій та монографій показав, що джерельна база для вивчення історії підготовки робітничих кадрів у вищезгаданій період є досить широкою.

Article describes some problems of reseating history of professional Europe education of XX century. Analysis of articles, dissertations and monographs showed that sources for shindig history of personal training remembered period is wide enough.

Як показало проведене дослідження, особливої уваги заслуговує система професійного навчання Німеччи-

ни, котра визнана у світі як найбільш динамічна, економічно доцільна та зорієнтована на майбутнє.